

LUKÁCS B. GYÖRGY

Reformtörekvések Szlovéniában (1966–1971)

A hatvanas évek második fele a titói Jugoszlávia történetében a komoly gazdasági, majd politikai és társadalmi átalakulást hozó reform időszaka volt. Az 1965-től kezdődő gazdasági reform a piaci viszonyok erőteljesebb érvényesítését, a világpiacba való intenzívebb bekapcsolódást hozta. A további átalakulás szószólói a decentralizáció mellett érveltek, megoldást kínálva a soknemzetiségű állam fokozódó problémájára, a föderáció eszközeinek elosztása körüli viták nyomán a tagköztársaságok között növekvő feszültségekre.

A Jugoszláv Kommunista Szövetségének (JKSZ) vezetése a reformot illetően nem volt egységes. Az azzal kapcsolatosan a hatvanas évek elejétől kibontakozó vita elsősorban ideológiai természetű volt, a centralizmus fenntartásának hívei ugyanis tartottak a folyamat politikai és társadalmi hatásaitól. A fejlettebb gazdaságú Horvátország és Szlovénia kommunista vezetői ugyanakkor egyre határozottabban álltak ki tagköztársaságaik gazdasági érdekeiért, a szabadabb politikai véleménynyilvánítást kihasználva új alternatívákat fogalmaztak meg.

Az átalakulás atyja a szlovén származású Edvard Kardelj volt, aki a föderáció működésének gondjait konföderatív elemek beiktatásával kívánta megoldani. A szövetségi alkotmány 1967 és 1968 során elfogadott módosításai gyengítették a föderáció hatáskörét, a tagköztársaságok és autonóm tartományok jogai nőttek. A csúcspontot az 1971-es alkotmánymódosítások jelentették, melyek értelmében az állam legfontosabb szervei a továbbiakban a paritás elve alapján szerveződtek, ez pedig a beruházások és az adó- és pénzügyek feletti kontroll köztársasági és tartományi végrehajtó tanácsokra való átruházásával azt jelentette, hogy a föderációban a tagköztársaságoknak és tartományoknak domináns szerepük lett. A JK SZ átalakításának folyamata a föderáció reformjával párhuzamosan zajlott, ami a köztársasági kommunista szövetségek szerepének növekedését jelentette.

A konföderatív elemek bevezetése a nemzetek feletti jugoszlávizmus eszméjének visszatorzulásával járt, az többé nem jelentette a közös állam legitimációs alapját. Komoly konfliktusok bukkantak felszínre, a horvát és a szerb értelmiség kulturális ügyekben folytatott vitái addig elhallgatott kérdéseket érintettek, így a horvátok egyenjogúságát és a szerb tagköztársaságon kívül élő szerb lakosság jogait. A köztársasági önállóság érvényesítésében a horvát reformkommunista vezetés ment a legmesszebb, és a párton kívüli szereplők is ebben a tagköztársaságban voltak anyagi és szellemi értelemben is a legerősebbek és legszervezettebbek. A szerb tagköztársaság reformot támogató kommunista vezetése, a „szerb liberálisok” a tradicionális szerb nacionalista paradigmát cáfolva támogatták a föderáció reformját. A szerb kritikus értelmiség ráadásul ekkor kezdett lemondani jugoszláv, unitarista nézeteiről, elutasítva a decentralizált Jugoszláviát. A szerb tagköztársaság déli autonóm tartományában, Koszovó és Metohijában ebben az időszakban, 1968 telétől robbantak ki az első komoly tüntetések, s ekkor vált világossá, hogy a szövetségi támogatások jelentős növelése, nemzeti jogaik, intézményeik támogatása, saját egyetem alapításának lehetővé tétele és

általában a magasabb életszínvonal sem elegendő a koszovói albánok megnyerésére, a jugoszláv állammal szembeni lojalitásuk megteremtésére.

A korszak a három nemzet alkotta Bosznia-Hercegovina esetében is a jövőre nézve rendkívüli jelentőségű átalakulást hozott: a tagköztársaság muszlim gyökerű lakosai hivatalosan elismert nemzeti státuszt kaptak. A legfelsőbb jugoszláv vezetés által támogatott másik nemzetépítés a macedónoké volt, akik ezekben az években kaptak nemzeti egyházat: 1967-ben – a belgrádi egyházi vezetés tiltakozása ellenére – az ohridi érsekséget autokefál státusszal ruházták fel.

A szövetségi kormánnyal való első nyílt szembeszegülés a legfejlettebb gazdasággal rendelkező Szlovénia reformkommunistáit vezető Stane Kavčič nevéhez kapcsolódik. Szlovéniában az ország gazdaságfejlesztési koncepciójának szerves részét képező úthálózatfejlesztéshez igényelt nemzetközi hitelt érintő központi döntés miatti tiltakozás a hatalom minden szervében kifejezésre jutott, a teljes szlovén közvélemény felzúdult.

Szlovénia a szocialista Jugoszláviában

A szlovének történetében a szocialista Jugoszlávia megalakulása több szempontból is komoly előrelépést jelentett. Szlovénia tagköztársasági státuszt kapott, az államiság bizonyos jegeit biztosító közigazgatási egység létrejött, a szlovén nyelv és kultúra helyzetének javulása mellett Olaszországtól jelentős szlovének lakta területeket is sikerült megszerezni. A szlovénlakta földek több mint negyede, a lakosság harmada került¹ a szlovén tagköztársasághoz, mely tengeri kijáráshoz is jutott. A szlovén politikai és gazdasági elitnek nagy befolyása volt a szocialista Jugoszláviában, a szlovén ipar számára fontos volt az egységes jugoszláv piac, és jelentős tényező volt a Jugoszláv Néphadsereg által nyújtott biztonság is.² Szlovénia a nemzeti szempontból leginkább homogén jugoszláv tagköztársaság volt, a szlovén nyelvet és kultúrát alig fenyegették az unitarista törekvések.

A szövetségi központ intézkedései ellen ugyanakkor az ország megalakulásától kezdve több alkalommal széles körű ellenállás bontakozott ki a tagköztársaságban. Így volt ez már a Szlovén Kommunisták Szövetsége Központi Bizottsága (SZK SZ KB) 1945. decemberi ülésén, mely a szövetségi kormányzatnak szállítandó szén mennyisége körüli vita jegyében zajlott. A centralista gazdaságpolitikát Szlovéniában a kezdetektől nehezen fogadták el.³ Az elégedetlenség 1946-ban tetőzött, amikor világossá vált, hogy az ötéves terv szerint a legtöbb beruházásra a fejletlen köztársaságokban fog sor kerülni. Az elégedetlenkedők ezt követően az ötvenes évek elején váltak ismét hangosabbá. Jellemző volt, amit Edvard Kardelj egy 1953-as tanácskozáson mondott: „Szlovéniában minden belgrádi határozatot és döntést nacionalista alapon kritizálnak. Az embereknek a vérükben van, hogy köztársasági szemszögből néznek mindent, a dolgokra nem forradalmi kommunistaként tekintenek.”⁴ Jugoszlávia legfejlettebb gazdaságú tagköztársaságában valóban elterjedt volt a meggyőződés, miszerint a szlovének dolgoznak a legtöbbet, és munkájuk eredményének túl nagy hányadát fölözik le mások. Kardelj tiltakozott ezen vélemények ellen, hangsúlyozva, hogy „a szlovén proletariátusnak komoly haszna van a jugoszláv közösségből”, elsősorban a mesterségesen alacsony, jóval a világpiaci szint alatt tartott mezőgazdasági termékek kedvező hatását emelte ki.⁵

¹ Repe, Božo: *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Ljubljana, 2002. 13.

² Repe, Božo: „*Liberalizem*“ v Sloveniji. Ljubljana, 1992. 123.

³ Repe: „*Liberalizem*“ v Sloveniji, 24.

⁴ Prinčič, Jože: *Slovensko gospodarstvo v drugi Jugoslaviji*. Ljubljana, 1997. 28.

⁵ Prinčič: *Slovensko gospodarstvo v drugi Jugoslaviji*, 67.

Miközben a szlovének jó része elégedetlen volt, a többi tagköztársaságban és a szövetségi vezetésben elterjedt vélekedés volt, hogy az iparosítással éppen Szlovénia járt a legjobban.

A szövetségi központ akaratának érvényesülése Szlovéniában az ötvenes évek végéig nem lehetett kérdéses. Ebben lassú váltást a kommunisták hatvanas évek elejétől megerősödő fiatalabb generációja hozott, melynek retorikájában egyre hangsúlyosabbá vált a nemzeti gazdasági érdekek védelme, akár a szövetségi szervekkel szemben is. A szlovén végrehajtó tanács több beleszólást kívánt elérni a beruházásokról történő döntéshozatalnál.

A JKSZ centralista és föderalista szárnya közötti küzdelemben Szlovénia mindig is az utóbbi csoport egyik legfőbb támasza volt. A szlovén értelmiség képviselői már az ötvenes évek második felétől igen határozottan tiltakoztak a kultúra és a tudomány központosítása ellen, és a valódi egyenjogúság hiányára hívták fel a figyelmet. A szlovén kommunista vezetés ugyanakkor a nemzetek közötti kapcsolatokat illetően elsősorban a gazdasági aspektusokra koncentrált.

Az SZKSZ-en belül az ötvenes évek végén, illetve a hatvanas évek elején megjelenő kritikusabb irányzat mellett Szlovéniában létezett pártonkívüli ellenzék is, mely főleg irodalmárokból, társadalomtudósokból és művészekből állt. Nem voltak egységesek, és nem rendelkeztek világos politikai programmal sem. Legjelentősebb csoportjuk a *Revija 57* nevű folyóirathoz köthető, azt azonban hamar felszámolták, a hozzá kötődő Jože Pučnik szociológust 1958 októberében letartóztatták és kilenc év börtönre ítélték. A *Revija 57* betiltásához jelentősen hozzájárult a trbovljei bányászok ekkor tartott nagy sztrájkja, ugyanis a hatalom a munkások és az értelmiség „egymásra találásától” tartott.

A *Revija 57* felszámolását követő korszakban az 1960-as alapítású, *Perspektive* című folyóiratban jelenhettek meg a legnevesebb párton kívüli értelmiségiek írásai. A lap négy évig működött, a kritikus értelmiség egyik legfőbb intézményévé 1962-re vált. Hasábjain megjelent írásai miatt a börtönből kilenc éves büntetése letöltése előtt szabaduló Pučnikot 1964-ben ismét bíróság elé állították, ezúttal két évet kapott.⁶ Pučnik elítélése a lap végét is jelentette, a párt nem tűrte a legális ellenzék létrehozásának szükségességéről való elmélkedést és a kommunisták mezőgazdasági politikájának nyílt kritikáját. A lap betiltásával korlátozták a kritikus értelmiség tevékenységét. Egyes feltételezések szerint a *Perspektivével* való leszámolás Kardelj részéről „a terep előkészítésének része” lehetett, ugyanis hozzájárult ahhoz, hogy a pártvezetést és Titót sikerült meggyőzni a reform szükségességéről.⁷

A szlovén szlavisták már horvát kollégáik előtt, 1966. november elején tartott találkozójukon nyilvánosan tiltakoztak a szlovén nyelv egyenlőtlen helyzete miatt. Jellemző volt az egyik felszólaló véleménye, miszerint „szégyen, hogy a szlovén küldöttek, a szlovén munkáosztály, a dolgozó nép képviselői nem érvényesíthetik azokat a jogokat, melyeket egykor a szlovén polgári képviselők a bécsi parlamentben”.⁸ 1966 novemberének második felében a szlovén parlament hivatalosan kérelmezte az alkotmánybíróságnál, rendelje el, hogy a szövetségi igazgatás a gyakorlatban használja „mindhárom nyelvet és mindkét írásmódot”.

Szinte minden mutatót tekintve Szlovénia volt a föderáció legfejlettebb gazdaságú tagköztársasága, 1971-ben az össznépeség mindössze 8,4 százalékát adó szlovének a jugoszláv export 18,4 százalékát termelték. A centralista gazdasági modell elleni fellépés Szlovéniában meglehetősen határozott volt. A tagköztársaságok önállóságának növelése a szlovén vezetés elsőszámú céljává vált, a Jugoszláviából való kiválás lehetősége azonban soha nem merült

⁶ Repe: „*Liberalizem*“ v Sloveniji, 26.

⁷ Repe: „*Liberalizem*“ v Sloveniji, 28.

⁸ Pirjavec, Jože: *Jugoslavija 1918–1992. Nastanek, razvoj ter razpad Karadjordjevičeve in Titove Jugoslavije*. Koper, 1995. 283.

fel lehetőségként. Ilyen elképzelés a korszakban csak az emigráció tagjai részéről hangzott el, illetve ismert egy 1968-ban Triesztben rejtélyes „szlovén akadémikusok ipszilon csoportja” aláírással kiadott füzetecske, melynek szerzői a gazdasági eszközök elvesztegetéséről írtak, s azt jövendölték, hogy Szlovénia húsz éven belül függetlenné válhat.

A tagköztársaságok gazdasági kapcsolatairól, az ezzel kapcsolatos kérdésekről Szlovéniában nyilvános viták folytak. Ezt a kérdést a legfőbb tekintély, Kardelj is megpróbálta tisztázni, a korszakban hangoztatott véleménye szerint a tagköztársaságok gazdasági kapcsolataiban „olykor az egyik, máskor a másik jár rosszabbul, de alapvetően egyik sem használja ki a másikat”.⁹ Szlovénia föderációban elfoglalt helyzetével kapcsolatban mégis konkrét számokkal állt elő. Kardelj köztársasági forrásokra hivatkozva azt állította, hogy Szlovénia 1964-ben éves nemzeti jövedelmének 15,8%-át, 1965-ben 11,7%-át engedte át a föderáció céljaira, ugyanakkor hangsúlyozta, hogy a világgpiaci és a belső árak közötti különbség Szlovéniának kedvez a leginkább. Mindent összevetve arra a megállapításra jutott, hogy Szlovénia a föderáció szükségleteire nemzeti jövedelmének hozzávetőlegesen 10%-át fordítja, és ha a fejletlenek alapjából nem is részesül, a belső piacból és a kivitel szubvencionálásából oly mértékben profitál, hogy „csak egy egoista nacionalista számolgathatja a tizedeseket, talán egy egész százalékig is eljut, aminek alapján kizsákmányolásról beszélhet”.¹⁰ Kardelj azt állította, hogy Jugoszlávia a hatvanas évek közepén a világ negyedik leggyorsabban fejlődő gazdasága, Szlovénia pedig Japán után a második. A jugoszláv nemzeti össztermék 1953 és 1969 között átlagosan 6,1%-kal nőtt, míg Szlovéniában 1950 és 1969 között 6,5%-kal. Stane Kavčič elismerte, hogy eleinte maga is úgy gondolta, Szlovéniát kihasználják, ugyanakkor hozzátette, hogy sem ő, sem a szlovén kormány nem ebből indult ki.

Jože Prinčič szlovén gazdaságtörténész számításai szerint a reform a szlovén gazdaságot a jugoszláv átlagnál kevésbé vetette vissza. A termelés csökkenése alacsonyabb volt, a foglalkoztatottság is kisebb mértékben csökkent, a kivitel nőtt. A jugoszláv átlagnál kisebb mértékű visszaesést a közgazdászok a jobb szervezethez, az eltérő hagyományokkal és a szlovén gazdaság kedvezőbb szerkezetével magyarázzák.¹¹ Az adatok ugyanakkor a szlovén nemzeti össztermék arányának folyamatos csökkenését mutatják a jugoszláv nemzeti össztermékben belül, 1947-ben még annak 18%-át, 1964-ben 16%-át, 1967-ben már csak 15%-át tette ki.¹²

A „szlovén liberálisok” színre lépése

A szlovén értelmiség tevékenységének, a *Perspektive* című lapnak jelentős volt a szerepe, az események további alakulását azonban elsősorban a JKSZ-en és az SZKSZ-en belül lezajlott folyamatok határozták meg. Stane Kavčičot és a köreihez tartozó, az utókor által „liberálisoknak” nevezett szlovén reformkommunisták 1967. május 9-én kerültek a Szlovén Végrehajtó Tanács (a köztársasági kormány) élére, s a kezdetektől Jugoszlávia federalizálása és a köztársasági jogok bővítésének határozott szószólói lettek. Szellemi központjuk a Stane Kavčič vezette, eredetileg a *Perspektive* ellenpontja szerepét játszó *Teorija in praksa* folyóirat volt. A laphoz köthető értelmiségiek által kidolgozott program szerint egyik fő célkitűzésük az volt, hogy Szlovéniának Jugoszlávián belül nagyobb nemzeti, állami és gazdasági

⁹ Repe: „*Liberalizem*“ v Sloveniji, 137.

¹⁰ Repe: „*Liberalizem*“ v Sloveniji, 140.

¹¹ Prinčič, Jože: *V začaranem krogu: Slovensko gospodarstvo od nove ekonomske politike do velike reforme 1955–1970*. Ljubljana, 1999. 280.

¹² Prinčič: *V začaranem krogu: Slovensko gospodarstvo od nove ekonomske politike do velike reforme*, 377.

szuverenitást harcoljanak ki. Követelték többek között, hogy az addigi gyakorlattal ellentétben a szlovén sorkatonák tagköztársaságuk határain belül teljesíthessék a kötelező szolgálatot, a tagköztársasági haderőt, az úgynevezett területvédelmet pedig a köztársasági kormány alá rendelték volna.¹³ A koncepció szószólói új gazdasági ágazatok erősítését tűzték ki célul, a nehézipar helyett a szolgáltatások, a bankszektor, a turizmus, a szállítmányozás és a kereskedelem fejlesztésére koncentráltak, és elsősorban nagyobb gazdasági önállóság elérésére törekedtek. A szlovén kommunista vezetés a többi tagköztársasággal és külföldi partnereivel is Belgrád közvetítése nélkül kívánta alakítani gazdasági kapcsolatait.¹⁴ Kavčič teóriája szerint a jugoszláv tagköztársaságok államként alakultak meg, melyek saját érdekeiket képviselik, ezért „újra kell gondolni az osztály- és a nemzeti érdek viszonyát”.¹⁵ A szlovén reformerek programjának megvalósítása az SZKSZ 1968. december 9–11. között tartott kongresszusával vette kezdetét, melyen a legtöbb szó a tagköztársaság gazdasági emancipációjáról esett.¹⁶

Kavčič törekedett a fejletlenekek nyújtott támogatás csökkentésére, nyugati irányultságú volt, a nemzetközi kereskedelmi folyamatokba való bekapcsolódást szorgalmazta. A szlovén reformkommunisták mindvégig kiálltak a reform következetes végrehajtása mellett, ugyanakkor igyekeztek hangsúlyozni, hogy a jugoszláv keretek megtartása gazdasági szempontból és a nemzetközi helyzet miatt is Szlovénia érdekében áll.

A szlovén útbostrány

A hazájában igen népszerű Stane Kavčič vezette szlovén kommunisták a horvát vezetés első határozottabb fellépése idején, 1967 végén még nemzeti gazdasági programjuk kialakításával voltak elfoglalva, szövetségi szinten kevésbé támogatták a tagköztársasági jogok növelését leghatározottabban követelő horvát reformkommunisták törekvéseit, amit azok még sokáig a szemükre vetettek. A szlovén reformerek szövetségi központtal való első jelentős összeütközését a másfél évvel később végbement, szlovén útbostrány néven ismert események hozták magukkal.

Az ügy 1969. július 22-én vette kezdetét a legnagyobb szlovén napilap, a *Delo* tudósításával, mely a szövetségi kormány által a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank kölcsönére javasolt útépitési tervek listáját tartalmazta. A cikkben nem szerepeltek a szlovének által jó ideje tervezett Vrhnika–Postojna és Hoče–Levec útszakaszok, ami politikai krízishez vezetett. Stane Kavčič kormánya a szlovén nyilvánosság támogatásával ellenállt a döntésnek, Jugoszláviában ez volt a szövetségi kormány első komolyabb nyilvános kritikája. A kibontakozó események hatására tulajdonképpen nyitottá vált Szlovénia föderációban elfoglalt helyének kérdése.

A szlovén vezetés a gazdasági reform indulásával kidolgozott gazdaságfejlesztési koncepciójának szerves része volt az úthálózat modernizálása, a gyorsúthálózat fejlesztéséről szóló első komoly tanulmány 1966-ban készült.¹⁷ A szlovén gazdasági elképzelések fő formálója mindvégig maga Stane Kavčič volt, aki a szlovén nemzeti gazdaság ideológiáját képviselte. Fontos felismerése volt, hogy a klasszikus ipari fejlődési pályához Szlovéniának hiányoznak a saját nyersanyagai, valamint gazdasági és energetikai feltételei, természeti adottságai pedig

---

¹³ Vodopivec, Peter: *Od Pohlinove slovnice do samostojne države: Slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do konca 20. stoletja*. Ljubljana, 2005. 397.

¹⁴ Repe, Božo – Prinčič, Jože: *Pred časom: Portret Staneta Kavčiča*. Ljubljana, 2009. 74.

¹⁵ Uo. 81.

¹⁶ Pirjevec: *Jugoslavija 1918–1992*, 289.

¹⁷ Repe: „*Liberalizem*“ v *Sloveniji*, 74.

nem kedveznek a mezőgazdasági tevékenységnek sem, ezért az ország kedvező földrajzi fekvése folytán perspektívát igazán a szállítmányozásban és a turizmusban látott.¹⁸ Ennek megfelelően a tervek rendkívül fontos részét képezték az úthálózat modernizálásáról szóló elképzelések, a nemzetközi hitel elmaradása veszélyt jelentett a fejlődésre, ezért is váltott ki olyan heves reakciókat Szlovéniában.

Az osztrák és az olasz határt összekötő autópálya megépítéséről már 1968. június 28-án határoztak,¹⁹ hosszas szakmai egyeztetés után a szlovén parlament 1969. március 10-én törvényt fogadott el a Szlovéniát Közép- és Nyugat-Európával összekötő, gazdaságilag rendkívül fontos Šentilj–Nova Gorica autópálya modernizációjáról, és határozat született az ország délnyugati részén fekvő Vrhnika–Postojna–Razdrto és az északkeleti Hoče–Levec szakaszok megépítéséről is. Az 1477 millió dináros beruházáshoz 999 milliót saját forrásból kívántak fedezni, a fennmaradó részre kellett hitelt felvenni.²⁰

Útépítésre szánt hitelekhöz a tagköztársaságok a Szövetségi Végrehajtó Tanács (a szövetségi kormány) közvetítésével juthattak, annak ellenére, hogy azt maguk fizették vissza.²¹ A jugoszláv kormány nem rendelkezett az úthálózat fejlesztésére vonatkozó egységes, hosszú távú tervvel, a hitelfelvételre inkább a köztársaságok nyomására került sor. A hitelek elosztásánál a tagköztársaságok között előre nem állítottak fel sorrendet, erről a köztársasági vezetésekkel nem tárgyaltak.²²

A Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank Jugoszláviának szánt hitelei több részletben érkeztek, a szlovénok által kifogásolt a negyedik volt. Az ügy pikantériája, hogy a hitelek belső elosztásáról döntő Szövetségi Végrehajtó Tanács elnöke ekkor éppen a szlovén származású Mitja Ribičič volt. Jugoszlávia fejlettebb területei a hitelek elosztásánál a gazdasági és közlekedési szempontokat szerették volna érvényesíteni, a politikai megfontolások azonban a fejletlenek nagyobb mértékű támogatása mellett szóltak. Az utóbbiak követelték, hogy számukra több hitelt biztosítsanak, Bosznia-Hercegovina képviselői egyenesen azt állították, hogy Jugoszlávia a hitelt fejletlen térségei nélkül meg sem kapta volna.²³ A Szövetségi Végrehajtó Tanács 1968 júliusában tartott 89. ülésén döntöttek arról, hogy mely útszakaszok társfinanszírozására fogják fordítani a következő hitelrészletet. Ekkor határoztak a Vrhnika–Postojna és a Maribor–Celje autópályaszakaszok bevételeiről, a Postojna–Razdrto útszakaszt később, a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank szakmai bizottságának javaslatára adták hozzá.

A Szövetségi Végrehajtó Tanács 1969. március 26-án hozta meg döntését, amit a szövetségi parlament is elfogadott. Ez alapján a Vrhnika–Postojna szakasz megépítésére 16,1 millió dollárt szántak. A döntésről nem egyeztettek a köztársaságokkal és a tartományokkal, amit azzal magyaráztak, hogy tulajdonképpen csak a projektek támogatása sorrendjének meghatározásáról van szó, hiszen további hitelek lehívását tervezték. A Világbankkal már közölték a tervezett projekteket, köztük a Hoče–Levec szakaszt (a Maribor–Celje autópálya szakaszát) és a Postojna–Razdrto utat, melyek a negyedik hitelrészlet várományosai voltak. A Világbankkal való egyeztetés bonyodalmi, annak sürgetése miatt a Szövetségi Végrehajtó Tanácsnak az utolsó pillanatban a már azelőtt bejelentett július 16-17-i ülésén kellett döntenie

---

¹⁸ Omerza, Igor: *Cestna afera*. Ljubljana, 1989. 229–230.

¹⁹ Uo. 16.

²⁰ Repe: „*Liberalizem*“ v Sloveniji, 75.

²¹ Omerza: *Cestna afera*, 23.

²² Repe: „*Liberalizem*“ v Sloveniji, 78.

²³ Repe: „*Liberalizem*“ v Sloveniji, 76.

az ügyben, utólag hozzáadott napirendi pontként.²⁴ Szerencsétlen körülmény volt, hogy a köztársasági kormányok vezetőit meghívták ugyan, de azok nem értesültek arról, hogy a szóban forgó ügyben is ezen az ülésen fognak tárgyalni, annak anyagait csak közvetlenül az ülés előtt vehették volna át. Az ülésen határozat született arról, hogy a szerbiai Belgrád–Újvidék, a Peć–Priština–Niš, a bosznia-hercegovinai Szarajevó–Zenica és a montenegrói Bar–Ulcinj útvonalakat fogják javasolni, azaz az eredetileg tervezetthez képest kimaradt a macedóniai Kičevo–Ohrid és Szkopje–Tetovo mellett a szlovéniai Hoče–Levec és Postojna–Razdrto útvonal is. Szlovénia képviselői nem kaptak tájékoztatást arról, hogy a negyedik hitelrészletről is tárgyalni fognak, az ülésen pedig nem jelentek meg. A Szövetségi Végrehajtó Tanács tagjai úgy gondolták, a most kimaradt szakaszok majd a tervezett, a negyedikhez hasonló összegű ötödik körben kerülnek sorra. A helyzetet tovább bonyolította, hogy a döntésről előbb értesült a sajtó, mint a szlovén vezetés.²⁵

A *Delo* július 22-i cikke sokkolta a szlovén vezetést és a közvéleményt, az elkövetkező napokban rendkívül sokat foglalkozott vele a szlovén sajtó, a politikai szervek folyamatosan üléseztek. A tagköztársaságban általános volt az elégedetlenség, a leghevesebb reakciók Szlovénia stájer területeiről érkeztek. Maribor polgármestere, Mirko Žlender is felemelte a szavát, a július 30-án összeülő városi közgyűlés tiltakozó levelet fogalmazott meg, melyben követelték, hogy a szövetségi kormány változtassa meg a döntését. A szlovén kormány az ország szinte minden pontjáról kapott hasonló leveleket.²⁶

A Szlovén Végrehajtó Tanács július 31-én ült össze az ügy megtárgyalására. Ennek eredménye lett a négy nap múlva Belgrádba küldött levél, melyben a korábbi ígéretre és a Világbank szakembereinek véleményére hivatkozva panaszt tettek a döntés ellen. Hangsúlyozták, hogy nem volt tudomásuk arról, hogy az ügyben az adott ülésen fognak dönteni, és hosszan taglalták a Šentilj–Nova Gorica autópálya jelentőségét Jugoszlávia gazdasági, közlekedési és turisztikai fejlődése szempontjából, hangsúlyozva, hogy az utóbbi években mennyire megnőtt a forgalma. Végül megemlítették a negatív közhangulat okozta gondokat, figyelmeztetve a negatív politikai hatások veszélyére. Kérelmezték az ügy újratárgyalását és a projekt beillesztését. A levél hangneme éles, ultimátumszerű volt.²⁷

Augusztus 1-jén összeült a pártvezetés is, az SZKSZ KB titkárság kibővített ülésén támogatásukról biztosították a Végrehajtó Tanácsot, és a közvélemény is mellettük állt. Szintén ezen a napon tartott sajtótájékoztatót Mitja Ribičič, aki visszautasította a követeléseket, kifejezve meglepettségét az éles reakció miatt.²⁸ Megnyilvánulásai is arról tanúskodtak, hogy valóban nem számított ilyen heves ellenállásra. A szlovén vezetőkkel folytatott tárgyalásait követően elismerte a két útszakasz rendkívüli jelentőségét, de közölte, hogy a Szövetségi Végrehajtó Tanács nem változtathatja meg a döntését. A gyors döntés kényszerét a Világbank követelésével magyarázta,²⁹ és kijelentette, hogy annak megváltoztatása azért sem lehetséges, mert ez a Világbankkal folytatott tárgyalások elhúzódtásához vezetne. Ugyanakkor ígéretet tett, hogy az ötödik hitelrészletből Szlovénia részesülni fog. A Világbank részéről azonban ekkor erre semmiféle garancia sem volt, ezzel az érveléssel nem is sikerülhetett a szlovén nyilvánosság megnyugtatósa.

---

²⁴ Omerza: *Cestna afera*, 22.

²⁵ Repe: „*Liberalizem*“ v Sloveniji, 76–77.

²⁶ Omerza: *Cestna afera*, 27–28.

²⁷ Omerza: *Cestna afera*, 29–30.

²⁸ Vuković, Zdravko: *Od deformacije SDB do maspoka i liberalizma: moji stenografski zapisi 1966–1972. godine*. Beograd, 1989. 306.

²⁹ Repe: „*Liberalizem*“ v Sloveniji, 86.

Az SZKSZ KB politikai helyzetről szóló tárgyalásain megállapították, hogy Jugoszláviában többnemzetiségű országgént „az egyenjogú egyeztetés módszerének kifejlesztésére lenne szükség”. Abban is egyetértettek, hogy az ilyen gyakorlat károsan hat a köztársaságok és a föderáció viszonyaira, ami segíti „a különböző nacionalista és sovinszta erőket”.³⁰ Szlovéniában a botrány kapcsán felmerült a parlament összehívásának lehetősége is, ezt a közvélemény is követelte, erre azonban végül az aláírásgyűjtés ellenére sem került sor.³¹

Az útbotrány kiváltotta elégedetlenség Szlovéniában gyakorlatilag a hatalom minden szervében kifejezésre jutott, a községi szinttől a köztársaságiig. A szlovének között népszerűek voltak a Szlovén Végrehajtó Tanács törekvései, a reform és a nemzeti érdekek veszélybe kerülése miatt az úgy a szlovének tömeges megmozdulásához vezetett. Nem elsősorban a konkrét esetről volt szólt, sokkal inkább a jugoszláviai állapotokkal való általános elégedetlenség kifejeződéséről. A kommunisták ügyeltek arra, hogy az események ne csúszzanak ki a kezükből, figyelemmel kísérték a lakosság hangulatát, főleg a Hoče–Levec szakasz miatt érintett Celje és Maribor térségében figyeltek meg komoly elégedetlenséget. Nem voltak ritkák a nacionalista jelszavak, sokan Szlovénia függetlenedésének szükségességéről beszéltek, és megjelentek az erről szóló különböző röplapok és plakátok is, sok helyütt követelték a Szövetségi Végrehajtó Tanács elnökének lemondását. Mitja Ribičič és hozzátartozói több fenyegető levelet is kaptak.³² A szlovén vezetés különösen az egyházi vezetők és a szlovén emigráció hatását kísérte figyelemmel, a biztonsági szolgálatok emberei aktívak voltak az ellenesges akciókat szervező személyek felkutatásában.

A heves szlovéniai reakciókat követően az útbotrány igen hamar összjugoszláv méreteket öltött. Augusztus 5-én a horvát vezetés is megszólalt, követelve, hogy a Szövetségi Végrehajtó Tanács hozzon új határozatot, mivel az előző a köztársaságok előzetes véleményezése nélkül született.³³ A többi tagköztársaság nyilvánossága az útbotrány kiváltotta szlovén reakciót nacionalista, a jugoszláv egységet veszélyeztető megnyilvánulásként értékelte.³⁴ Bosznia-Hercegovinában Edvard Kardelj információi szerint még a szlovén áruk bojkottjának lehetősége is felmerült. Jugoszlávia-szerte arról beszéltek, hogy Szlovéniában szeparatista és sovinszta tendenciák tapasztalhatók. A szlovén reakció elítélésében élen jártak a belgrádi lapok: a *Borba*, a *Večernje novosti* és a *NIN*, emellett feltűnően éles volt a reakció Macedóniában. Szlovéniában ugyanakkor ezzel párhuzamosan egyre elterjedtebb volt a vélekedés, miszerint tagköztársaságuk a reformtörekvések egyetlen igazi hordozója.

Az ügy komolysága miatt azt a legfelsőbb jugoszláv vezetés is tárgyalta. A JKSZ KB Elnökség Végrehajtó Irodája 1969. augusztus 7-én Brionin Tito elnökletével tartotta XVI. ülését, melynek fő témája a Szövetségi Végrehajtó Tanács határozata volt. A VB tagjai mellett jelen voltak a köztársasági KSZ KB-k elnökei, a köztársasági kormányok elnökei, a Szövetségi Parlament elnöke és a szövetségi kormány több funkcionáriusa is. Mitja Ribičič bírálta a szlovén vezetést, igaz, önkritikát is gyakorolt. Felhívta a figyelmet a tényre, hogy ez már nem az első alkalom, hogy a Végrehajtó Irodának kell beavatkoznia a köztársaságok és a szövetségi kormány vitájába. Ribičič arról beszélt, hogy a Szövetségi Végrehajtó Tanács ezekben az esetekben azért nem engedhet, mert „az a gazdaság és a nemzetek közötti viszony stabilitásának végét jelentené”.³⁵

³⁰ Repe: „*Liberalizem*“ v Sloveniji, 83.

³¹ Omerza: *Cestna afera*, 33.

³² Repe: „*Liberalizem*“ v Sloveniji, 94–95.

³³ Vukovič: *Od deformacije SDB do maspoka i liberalizma*, 306.

³⁴ Repe: „*Liberalizem*“ v Sloveniji, 94.

³⁵ Repe–Prinčič: *Pred časom*, 149.

Az ülésen Tito az ország imázsát romboló eseményként értékelte az ügyet, mely „segíti az ellenséges erőket és a külföldi propagandát”, mondván, olybá tűnhet, „az ország fejlődése a külföldi hitelektől függ”. Tito élesen fogalmazott, szerinte a szlovének viselkedése veszélybe sodorta az egységet, és fennáll a veszély, hogy a kialakult negatív hangulat más köztársaságokra is áterjed. Elmondta, hogy meglátása szerint nemcsak gazdasági, hanem politikai kérdésről is szó van.

Tito és Stane Kavčič között személyes ellentét is feszült. 1969 közepén ugyanis Kavčič a Szövetségi Végrehajtó Tanács elnökjelöltje volt, de mivel nem teljesült több kérése, többek között az, hogy alelnöke a horvát reformkommunisták egyike, Savka Dabčević-Kučar vagy Miko Tripalo legyen, nem vállalta a tisztséget,³⁶ amit Tito később többször is a szemére vetett. Az ülésen Kavčičhoz több kérdést intézett, aggasztónak nevezte, hogy fellépését külföldön és Jugoszláviában is a köztársaságok közötti ellentétként fogják értékelni. Leginkább „az állami egység veszélyeztetését” tartotta elfogadhatatlannak: „Nagyon véres árat fizettünk azért, amit elértünk”, mondta, hozzátéve, hogy „egy köztársaság sem játszhat a közösség sorsával”, mely „minden belső hibája ellenére hatalmas eredményeket ért el gazdasági, politikai és a nemzetek közötti viszony terén is”.³⁷ Tito országszerte tapasztalható nacionalista megnyilvánulásokról beszélt. Kavčičot figyelmeztette, hogy „egy köztársaság sem válhat ki meg-
rázkództatások nélkül, annak beláthatatlan következményei lehetnek”. A szlovén vezetőt gyakorlatilag nyíltan megfenyegette, hogy „a közösség érdekében” minden eszközt be fognak vetni. Edvard Kardelj arra hívta fel a figyelmet, hogy a többi tagköztársaság hasonló reakciója az egész rendszert érintheti. Az okokat a gazdasági helyzetben, a szociális gondokban, a föderáció és a gazdaság közötti viszonyok tisztázatlanságában látta. Szlovéniában a nacionalizmust Kardelj „a szocializmus- és öngazgatás-ellenes erők maszkjának” nevezte, a szocializmus elleni küzdelem eszközének, amelynek „egyes kommunisták is bedőlnek”.³⁸

Az ülés jelentősége a szlovén politika szempontjából abban rejlett, hogy ekkor kezdődött a szlovén vezetésen belüli elkülönülés. Az SZKSZ KB elnöke, az ülést megelőzően a legfőbb kérdésekben Kavčičsal még egyetértő France Popit támadni kezdte a szlovén kormány elnökét, mondván, „aggasztja azok népszerűsége, akik a szlovén érdekek védelmezőinek állítják be magukat, így szerevezve népszerűséget, mégpedig a kommunista szövetség kárára”. Kavčič válaszában tagadta, hogy Szlovéniában az utca segítségével erőszakolnák ki a befektetéseket, és hogy az akció célja parciális szlovén érdekek érvényesítése lett volna. Elmondta, hogy fő sérelmük a szlovén vezetés értesítésének elmulasztása volt, holott ilyen fontos ügyben nem dönthettek volna Szlovénia nélkül. Az ülésen Savka Dabčević-Kučar vette némileg védelmébe a szlovén vezetést, szólt a horvátországi nacionalista jelenségekről is, és figyelmeztetett arra, hogy egyes kérdések megoldása nélkül országszerte a nacionalisták megerősödésére lehet számítani.³⁹ Az ülésen a horvátok tehát kihasználták az alkalmat a további változás szükségességének hangsúlyozására. Miko Tripalo kiemelte, hogy az ügy tanulságaként felül kellene vizsgálni a rendszert, mely a belgrádi bankoknak lehetővé teszi a közös tőke és a nemzetközi hitelek feletti rendelkezést.⁴⁰ A XVI. ülés megegyezéssel zárult, mely szerint Szlovéniában először összeül a szűkebb politikai vezetés, majd összehívják a KB-t. Stane Kavčičsal szemben nem indítottak eljárást. Szlovéniában a rendelkezésekkel szemben általános volt az elégedetlenség, a sajtó azonban lecsendesedett.

³⁶ Pirjevec: *Jugoslavija 1918–1992*, 293.

³⁷ Repe: „*Liberalizem*“ v Sloveniji, 100.

³⁸ Repe: „*Liberalizem*“ v Sloveniji, 103.

³⁹ Repe: „*Liberalizem*“ v Sloveniji, 102.

⁴⁰ Bilandžić, Dušan: *Hrvatska moderna povijest*. Zagreb, 1999. 558.

Az útbotrány kapcsán felszínre kerülő súlyos kérdés volt a szlovén területvédelem által külföldről rendelt fegyverek ügye. 1968 őszén minden jugoszláv tagköztársaságban, így Szlovéniában is úgynevezett területvédelmeket hoztak létre. A könnyű fegyverzetű köztársasági katonai egységek felállítását elsősorban egy esetleges szovjet támadásra való felkészülés motiválta, központi ellenőrzésük azonban sokszor nehézségekbe ütközött. Tito 1969. augusztus 6-án a szlovén vezetéssel Brionin tartott ülésen közölte, tudomást szerzett arról, hogy Szlovénia Franciaországból könnyű fegyverzetet kíván beszerezni. Magyarazatot követelt arra, hogy a szlovén vezetés miért nem tartja be a megállapodást, miszerint az országhatárokon kívülről csak a legmodernebb, Jugoszláviában nem gyártott fegyvereket szerzik be.⁴¹ A szlovén vezetők tagadták, hogy közük lenne az ügyhöz, Stane Kavčič ígéretet tett annak kivizsgálására. Ez később meg is történt, annak eredményeiről tájékoztatták Titót, s ezzel az ügy ideiglenesen le is zárult.

A szövetségi kormány augusztus 13-án ült össze az útbotrány megtárgyalására. Szó esett a szlovén és a horvát kifogásokról is, majd ismét megállapították, hogy a határozatok megváltoztatása nem indokolt. Ennek okát közleményben tudatták, melyben hangsúlyozták, hogy a szövetségi kormánynak azért kell „az összehangoló szerepét játszania az útépítési projektek kiválasztásánál, mert Jugoszláviának nincs egységes közútfejlesztési programja”, és tájékoztattak arról is, hogy intenzíven fognak dolgozni egy ilyen program kidolgozásán. Beismerték, hogy a projektek kiválasztásánál nemcsak gazdasági, hanem politikai szempontok is közrejátszottak: a fejletlenek előnyt élveznek. Végül újra ígéretet tettek a kimaradt projektekre való hitelszerzés támogatására.⁴² Az SZKSZ KB titkársága augusztus 25–26-án Ljubljanában ült össze, ott már látszottak Edvard Kardelj Kavčič elleni akciójának körvonalai.⁴³ Kavčičéknak a hatalmon maradáshoz le kellett mondaniuk követeléseikről. Az útbotrány jelentősen hozzájárult politikai ellehetetlenülésükhöz, a vezetésből való eltávolításuk ezt követően csak idő kérdése volt.⁴⁴

A szlovén útbotrány jelentőségét az adja, hogy Jugoszláviában a szövetségi kormány döntése ellen ekkor alakult ki először széles körű összefogás, és a világháború után első alkalommal vetődött fel nyilvánosan Szlovénia Jugoszláviában elfoglalt helyzetének kérdése. Kardelj az útbotrány után kezdett távolodni a szlovén reformszárnytól, félelme az volt, hogy a nemzeti partikularizmusok erősödése negatív hatással lesz a szocializmus fejlődésére, az „elleneséges erők” megerősödésével jár.⁴⁵ Az ügy Kavčič vereségével és a kardelji oldal győzelmével zárult, ami jelzés volt a többi köztársasági és tartományi kommunista vezetés számára is, hogy a változásoknak vannak határai, amit átlépve az ország legfőbb vezetése beavatkozik.

A reformkommunisták leváltása

Az útbotrányt követően szövetségi szinten háttérbe kerülő szlovén reformkommunisták helyett a tagköztársasági önállóság növelésének fő szószólói a horvát reformerek lettek. Az események a dezintegráció irányába mutattak. A legfőbb összetartó erő Tito elnök és a Jugoszláv Néphadsereg (JNA) volt, másrészt a nagyhatalmi érdekek is az egység megőrzése mellett szóltak. Az események az 1971-es év folyamán érték el csúcspontjukat, a kibontakozó horvátországi válságot követően a jugoszláv vezetés a horvát diáksztrájkot használta

---

⁴¹ Repe–Prinčič: *Pred časom*, 176.

⁴² Omerza: *Cestna afera*, 41.

⁴³ Omerza: *Cestna afera*, 43.

⁴⁴ Repe: „*Liberalizem*“ v *Sloveniji*, 216.

⁴⁵ Pirjevec: *Jugoslavija 1918–1992*, 295.

űrügyként a beavatkozáshoz. A JKSZ Elnökségének 1971. december 1-i, karađorđevói plénúmán menesztették a horvát vezetést, amit követően Tito a Jugoszláv Néphadsereg legmagasabb rangú vezetői jelenlétében kijelentette, hogy amint Horvátországban minden normalizálódik, a többi tagköztársaságban is „rendezni kívánja a helyzetet”.⁴⁶

Ennek megfelelően 1972 második felében a szerb, szlovén és macedón vezetésben is megtörtént a párton belüli szakadás. A „szerbiai helyzet rendezése” után kerültek sorra a szlovén „liberálisok”. Leváltásukat több kisebb botrány előzte meg, ilyen volt a „huszonöt képviselő ügye”. 1971 nyarán a szlovén köztársasági parlament képviselői a legfelsőbb vezetés megkérdezése nélkül az útbotrány során kompromittálódott Mitja Ribičič helyett Edvard Kardeljt javasolták a szövetségi elnökségbe. Hiába támogatták azonban a JKSZ egyik legbefolyásosabb tagját, engedetlenségük miatt kizárták őket,⁴⁷ amit a szlovén történészek a „liberálisokkal” való leszámolás bevezetőjének tartanak. A „liberalizmus” korszakának végét hivatalosan az SZKSZ KB titkárságának 1972. október 28–29-i kibővített ülése jelentette. Stane Kavčič ellen a vád technokratizmus, elitizmus és liberalizmus volt, eltávolították minden funkciójából, ugyanakkor az SZKSZ tagja maradt. A SZKSZ győztes szárnyát a KB elnöke, France Popit vezette.

1972 novemberében ismét elővették a szlovén területvédelem által külföldről rendelt fegyverek ügyét, amit Tito 1969 augusztusában kért számon a szlovén vezetésen. A szlovén belügyminisztérium szervei illegális, külföldi számlákon tartott összegeket fedeztek fel, melyeket a Ljubljanska banka vezérigazgatójának tudtával, fegyvervásárlási célra gyűjtöttek. 1972–1973 során Szlovéniában a szerb titkosszolgálat irányításával Vrh (Csúcs) akció néven nyomozást folytattak az ügyben.⁴⁸ A vizsgálat a legmagasabb szlovén vezetést is érintette, a gyanú szerint egyes csoportok Szlovénia függetlenedésének lehetőségére készülve a köztársaság felfegyverzésére törekedtek. A szigorúan titkos vizsgálat egy évig tartott, a szlovén vezetés arról csak később szerzett tudomást. Összeállítottak egy úgynevezett „Zöld könyvet”, mely tartalmazta a szlovének elleni vádakát. A JKSZ Elnökség Végrehajtó Bizottsága által később a teljes ügy kivizsgálására felállított bizottság ugyanakkor megállapította, hogy a szlovén politikai vezetés elleni vádak, ha nem is voltak teljesen alaptalanok, súlyos provokációt jelentettek. A bizottság jelentése szerint az akció célja egyes szlovén vezetők szeparatizmussal való megvádolása volt, „egy szintre hozva őket a politikai emigrációval”. Megállapították, hogy a szlovén vezetés fegyvervásárlási ügyét „ellenséges és titkosszolgálati erők” használták ki.⁴⁹

A tagköztársasági reformkommunisták leváltását jelentősen megkönnyítette, hogy közöttük nem került sor valódi összefogásra, amit Tito és Kardelj döntőbírói szerepüket féltve a kezdetektől tudatosan akadályozott is,⁵⁰ de erre egyik fél részéről sem mutatkozott hajlandóság. A „szerb liberálisok” gyanakodva tekintettek a horvátországi folyamatokra,⁵¹ és a horvát vezetés bukásával számoltak.⁵² A szlovén „liberálisok” ugyanakkor igyekeztek kimaradni a horvát–szerb vitákból. Ideológiájuk közelebb állt ugyan a „szerb liberálisokéhoz”, a horvát reformerekhez azonban azok nemzeti emancipációs törekvései hozták őket közelebb. A horvát–szlovén viszony ennek ellenére nem volt felhőtlen, a horvátok mindvégig nehezteltek, amiért a decentralizációra és a devizarendszer megváltoztatására vonatkozó követeléseiknél

⁴⁶ *Sjeća Hrvatske u Karađorđevu 1971: 21. sjednica (autorizirani zapisnik)*. Zagreb, 1994. 183.

⁴⁷ Vodopivec: *Od Pohlínove slovnice do samostojne države*, 405.

⁴⁸ Repe–Prinčič: *Pred časom*, 181.

⁴⁹ Repe: „*Liberalizem*“ v Sloveniji, 197–198.

⁵⁰ Repe: „*Liberalizem*“ v Sloveniji, 148

⁵¹ Dabčević-Kučar, Savka: *Sedamdeset i prva: hrvatski snovi i stvarnost*. I. Zagreb, 1997. 179.

⁵² Bilandžić: *Hrvatska moderna povijest*, 594.

a kezdetekben nem kaptak támogatást a szlovénektől. A szlovén vezetés ugyanakkor tartózkodó volt, veszélyesnek tartották a horvátok „nacionalista” politikáját.⁵³

Stane Kavčič és a többi köztársasági reformer vezető leváltása a politikai krízis megoldását jelentette. A leszámolásokat követően a fő törekvés a párhatalom központosítása és újraérvényesítése volt, Tito elnök a JKSZ addigi föderalizálásával és dezintegrálásával veszélyeztetve látta az ország egységét. A leváltott reformeröket „magukra hagyó” Kardelj a leszámolás idején háttérbe vonult, s mint a szocialista Jugoszlávia története során többször, ezúttal is a politikai válságot követő új programot készítette elő. A reformerek eltávolítása után a devizagazdálkodás szabályainak módosításával és az 1974-es szövetségi alkotmány elfogadásával részben mégis teljesültek a reformerek követelései, a jugoszláv vezetés azonban ekkor már biztosra vehette, hogy a föderalizálás túlzott nemzeti irányultság, illetve a párt uralmának veszélyeztetése nélkül mehet végbe. A nyolcvanas évek második felében az 1974-es alkotmánnyal kialakított berendezkedés legfőbb védelmezői, az annak lebontására irányuló szerb törekvések legeltökéltebb ellenzői majd ismét a szlovén kommunista vezetés tagjai lesznek.

GYÖRGY LUKÁCS B.

Reform Efforts in Slovenia (1966–1971)

The reform period of Yugoslavia beginning in the second half of the 1960s has a special place in the 20th century history of the Slovenian nation, bringing about significant economic, and later political, and social changes. The members of the pro-reform Slovenian communist leadership defended the interest of the most economically developed constituent republic and became the proponents of decentralization, and the opponents of the centralists, who were vary of the social and political effects of these processes. It was Stane Kavčič, the leader of the Slovenian reform communists later labelled as “liberals”, who first took a stance in opposition to the federal government in Yugoslavia. The delay in the approval of the international loan requested for the development of the road network integral to the country’s economic development plan and the disregard for Slovenian economic interest caused widespread dissatisfaction in Slovenia. This was the first time a larger coalition was formed against a decision of the federal government in Yugoslavia. However, after the so-called Road Scandal the Slovenian reform communists lost their positions on both local and federal levels, as President Tito removed the pro-reform leadership, just as he did in the other constituent republics. Still, with the changes in the rules of foreign exchange and the adoption of the Federal Constitution of 1974, their demands were partially met.

---

⁵³ Repe: „*Liberalizem“ v Sloveniji*, 255., Vodopivec: *Od Pohlínove slovnice do samostojne države*, 401.